

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
БАКИНСКИЙ СЛАВЯНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ**

На правах рукописи

ГАЗИЕВА СЕВИЛЬ КУРБАН КЫЗЫ

**ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ НЕФТЯНЫХ ТЕРМИНОВ В
АНГЛИЙСКОМ И АЗЕРБАЙДЖАНСКОМ ЯЗЫКАХ, РОЛЬ
ПЕРЕВОДА В ИХ ФОРМИРОВАНИИ**

10.02.20 – Сопоставительно-историческое и сопоставительно-
типологическое языкознание

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

Диссертации на соискание ученой степени кандидата
филологических наук

БАКУ – 2006

Dissertasiya Azərbaycan Dillər Universitetinin İngilis dili üzrə tərcümə nəzəriyyəsi və praktikasi kafedrasında yerinə yetirilmişdir

Elmi rəhbər: filologiya elmləri namizədi, dosent
Qılıncxan Həmzə oğlu Bayramov

Rəsmi opponetlər: filologiya elmləri doktoru, professor
Həbib Məmməd oğlu Zərbəliyev

filologiya elmləri doktoru
Azad Yəhya oğlu Məmmədov

Aparıcı müəssisə: **Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası
Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu**

Müdafiə «27» sentyabr 2006-cı il tarixdə saat «14» da Bakı Slavyan Universitetinin nəzdindəki elmlər dokoru və elmlər namizədi alimlik dərəcəsi almaq üçün dissertasiyaların müdafiəsini keçirən D 02071 Dissertasiya Şurasının iclasında keçiriləcəkdir.

Ünvan: Az 1014, Bakı şəhəri, S.Rüstəm küçəsi 25

Dissertasiya ilə Bakı Slavyan Universitetinin kitabxanasında tanış olmaq olar.

Avtoreferat «22» iyun 2006-cı ildə göndərilmişdir.

Dissertasiya Şurasının elmi katibi,
filologiya elmləri namizədi, dosent **MUQİMOVA N.R.**

İŞİN ÜMUMİ SƏCİYYƏSİ

Mövzunun aktuallığı. Terminlərin öyrənilməsi ilə bağlı Azərbaycan terminologiyasında xeyli iş görülmüşdür. Bu tədqiqatların materialları bizdə ayrı-ayrı sahələrin terminlərinin başlıca xüsusiyyətləri, onların digər dillərin müvafiq sahə terminləri ilə ortaq və fərqli xüsusiyyətləri barədə təsəvvür yaradır. Azərbaycan dili terminologiyasında terminlərin yaranma üsulları ilə bağlı da müəyyən elmi axtarışlar aparılmışdır. Lakin Azərbaycan dilində neft terminlərinin formalaşmasında ingilis dilindən tərcümə olunan terminlərin rolu ilə bağlı xüsusi tədqiqat yoxdur.

Neft terminlərinin formalaşmasında ingilis dilinin müvafiq terminlərinin tərcüməsi böyük rol oynamışdır. Tərcümə prosesi müxtəlif vasitə və üsulların iştirakı ilə formalaşır. Bu prosesdə ingilis dilinin neft terminologiyasında işlənən hazır materialların alınması, tarixən birbaşa və vasitəli tərcümə yolu ilə yaranan terminlər mühüm rol oynayıb.

Deməli, Azərbaycan dili neft terminologiyasının formalaşmasında tərcümənin də xüsusi rolu var. İngilis və Azərbaycan dillərinin neft terminlərinin əlaqəsinin öyrənilməsi leksikologiya üçün dəyərli mənbə verir, neft terminlərinin yaranma xüsusiyyətlərini düzgün müəyyənləşdirmək imkanı yaradır. Neft sənayesinin xarici ölkə şirkətləri ilə birgə işlədildiyi müasir dövrdə ingilis dilinin Azərbaycan dili neft terminologiyasının formalaşmasına təsirinin öyrənilməsi həlli mühüm olan aktual problemlərdəndir. İngilis və Azərbaycan dili neft terminlərinin münasibətinin və Azərbaycan dili neft terminlərinə ingilis dilinin təsirinin öyrənilməsi bizdə neft terminlərinin formalaşması, inkişafı, bu prosesdə ona kömək edən mənbələrin rolu haqqında təsəvvür yaradır.

Tədqiqatın obyektini və predmeti. Tədqiqatın obyektini Azərbaycan dilinin neft terminologiyasında işlənən ingilis dilindən alınmış və tərcümə olunmuş neft terminləri təşkil edir. İşdə söz alma, morfoloji kalkaetmə və tərcümə prosesi haqqında qəbul olunmuş elmi-nəzəri müddəalardan istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın məqsəd və vəzifələri. Tədqiqatın əsas məqsədi Azərbaycan dili neft terminlərinin fonetik, leksik və struktur cəhətdən formalaşmasında ingilis dilindən alınmış və tərcümə olunmuş terminlərin rolunu və ümumilikdə bu prosesdə tərcümə vasitələrini müəyyənləşdirməkdən ibarətdir.

Bu məqsədlə qarşıya qoyulmuş vəzifələr bunlardır: Azərbaycan dilində neft terminlərinin formalaşması, alınma neft terminləri və s. məsələləri araşdırmaq; konkret nümunələr əsasında ingilis dilindən alınmış neft terminlərində baş verən fonetik dəyişiklikləri izləmək; prefiksli və suffiksli neft terminlərinin tərcümə yollarını nəzərdən keçirmək, söz birləşməsi

və mürəkkəb söz quruluşunda olan neft terminlərinin tərcümə yollarını araşdırmaq və bu zaman baş verən struktur dəyişikliklərini izləmək.

Tədqiqatın metodu və mənbələri. Araşdırmada iki başlıca üsuldən – təsviri və müqayisəli üsuldən istifadə olunmuşdur. Azərbaycan dilinin neft terminləri ingilis dilindəki terminlərlə tutuşdurulmuş, yeri gəldikcə başqa dillərin materialları ilə müqayisə edilmişdir. İngilis dilindəki neft terminlərinin Azərbaycan dilinin neft terminlərinin formalaşmasına təsirini və bu prosesdə tərcümənin rolunu müəyyənləşdirmək məqsədilə müxtəlif mənbələrə – elmi ədəbiyyatlara, lüğətlərə müraciət edilmişdir.

Tədqiqatın elmi yeniliyi. Dissertasiyada ingilis dilindən alınmış neft terminlərinin fonetik mənimsənilməsi prosesi müəyyənləşdirilmiş, ingilis dilindəki neft terminləri tərkibində işlənən ayrı-ayrı prefiks və suffikslerin Azərbaycan dilinə tərcümə yolları müəyyənləşdirilmişdir. İngilis dilindəki mürəkkəb söz və söz birləşməsi quruluşunda olan neft terminlərinin Azərbaycan dilinə tərcümə olunması yolları müəyyənləşdirilmişdir. Tərcümə prosesində qarşılığın seçilməsində hansı prinsiplərin aparıcı rola malik olmasına diqqət yetirilmişdir. Bir sıra hadisələrə – terminlərin alınması zamanı monofonq və diftonqların Azərbaycan dilində qarşılığının verilməsi, qarşılığı olmayan səslərin Azərbaycan dilində mənimsənilmə yolları, qoşa samitlərin assimilyasiya üsulları, prefiksli və suffiksli terminlərin Azərbaycan dilinə tərcümə yolları, mürəkkəb söz və söz birləşmələrinin Azərbaycan dilinə tərcüməsi məsələlərinə münasibət bildirilmiş, ingilis dilindən tərcümə zamanı terminlərin Azərbaycan dilində qarşılığının düzgün seçilməsinə diqqət yetirilmişdir.

Tədqiqatın nəzəri və praktik əhəmiyyəti. Dissertasiyada Azərbaycan dilində neft terminlərinin formalaşmasında ingilis dilindəki neft terminlərinin tərcüməsinin rolu müəyyənləşdirilmişdir. Bu esərdən dilçilər, dillərin qarşılıqlı əlaqələri ilə maraqlananlar istifadə edə bilərlər. Dissertasiyada ingilis dilindəki terminlərin transkripsiyası və Azərbaycan dilinə tərcüməsi verildiyindən tərcüməçilər üçün mənbə kimi də faydalı ola bilər.

İşin aprobeşiyası və nəşr. Dissertasiya Azərbaycan Dillər Universitetinin İngilis dili üzrə tərcümə nəzəriyyəsi və praktikası kafedrasında hazırlanmışdır. Dissertasiyanın əsas müddəaları haqqında «Respublika elmi-praktik konfransı»nda (ADU, 2001), «Elmi-mədəni tərəqqi və qadın mövzuna həsr olunmuş elmi konfrans»da (AMEA, 2003), «Tərcümə və transmilli proseslər» adlı beynəlxalq konfransda (ADU, 2005), «Müasir dilçiliyin problemləri» adlı beynəlxalq elmi konfransda (BSU, 2005) məruzələr edilmişdir. Dissertasiyanın mövzusu ilə bağlı 12 məqalə və tezis çap olunmuşdur.

İşin quruluşu. Dissertasiya giriş, iki fəsil, nəticə, ədəbiyyat və ixtisarlər siyahısından ibarətdir.

TƏDQIQATIN ƏSAS MƏZMUNU

Dissertasiyanın «Giriş»ində mövzunun aktuallığından, məqsəd və vəzifələrindən, elmi yeniliyindən, metod və mənbələrindən, nəzəri və praktik əhəmiyyətindən danışılır, işin aprobeşiyası və quruluşu haqqında məlumat verilir, Azərbaycanda neft sənayesinin inkişaf tarixi və neft terminologiyasının yaradılmasında Azərbaycan dilinin rolundan bəhs olunur, «neft» «bur», «qaz», «qır» sözlərinin mənşəyi araşdırılır, eləcə də neft terminologiyasının formalaşmasında alınma terminlərin rolu müəyyənləşdirilir.

Dissertasiyanın «Azərbaycan dilində neft terminologiyasının formalaşması prosesi və bu prosesdə tərcümənin rolu» adlanan I fəslində ingilis dilindən alınan neft terminlərində baş verən fonetik dəyişikliklər nəzərdən keçirilir.

Azərbaycan dilinin neft terminologiyasında mövcud alınma terminlər dilimizə keçərkən onun qanunları əsasında fonetik və qrafik dəyişikliyə uğrayır. Dəyişikliklər reseptor dillə mənbə dilin xüsusiyyətlərindən, bu dillər arasındakı fonetik, morfoloji və qrammatik fərqlərin dərəcəsiindən asılıdır. Azərbaycan dilində mövcud olan alınma neft terminlərinin böyük əksəriyyəti dilimizə yazı vasitəsilə keçmişdir. Azərbaycan dilinin Türk dilləri ailəsi Oğuz dilləri qrupunun Oğuz-səlcuq yarımqrupuna, ingilis dilinin isə Hind-Avropa dil ailəsinin German qrupunun Qərbi-German yarımqrupuna daxil olduğunu nəzərə alsaq bu dillərin fonetik quruluşu arasında nə qədər böyük fərq olduğunu aydın görə bilərik. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan dilinin neft terminologiyasında işlənen alınma neft terminlərinin çoxu dilimizə birbaşa ingilis dilindən deyil, vasitəçi rus dilindən alındığından bu terminlərin fonetik tərkibi rus dilində formalaşdıqdan, yəni rus dilinin fonetik sisteminin xüsusiyyətlərini qəbul etdikdən sonra Azərbaycan dilinə daxil olmuşdur. Bunun nəticəsidir ki, neft terminləri Azərbaycan dilində fonetik assimilyasiya olunduqda terminlərin ingilis dilindəki deyil, rus dilindəki fonetik quruluşu əsas kimi qəbul olunmuşdur. Azərbaycan dilinə rus dili vasitəsilə ingilis dilindən keçmiş neft terminlərinin böyük əksəriyyətini dəyişiklik edilmədən mənimsənilən terminlər təşkil edir. Bu qəbildən olan terminlərin bir qismi yalnız qrafik dəyişikliyə uğrayır. Terminlərdə zahiri dəyişiklik hiss olunmasa da, onlar reseptor dildə assimilyasiya olunduqdan sonra işlənməyə başlayır. Bu qəbildən olan terminlər də ən azı qrafik-əlifba assimilyasiyasına məruz qalmış olurlar. Məs: trap – trap.

Bəzi terminlər ingilis dilində oxunmayan «e» hərfi ilə bitir, Azərbaycan dilində mənimsənilədikdə «e» hərfi düşür. Məs: filtrate – filtrat.

İngilis dilindən alınmış bir qrup neft terminləri Azərbaycan dilinə keçərkən rus dilinin təsiri nəticəsində sözlərin sonuna «a» hərfi əlavə

olunmaqla mənimsənilmişdir. Məs: cavern – каверна – kaverna.

Neftlə bağlı elm sahələrinin adını bildiren terminlərin sonu ingilis dilində «s» hərfi ilə ifadə olunur. Belə terminlər Azərbaycan dilində «a» sonluğu ilə yazılır ki, bu da vasitəçi rus dilindən bu dildə formalaşdığı şəkildə alınmışdır: regional tectonics – региональная тектоника – regional tektonika.

Bu da dilimizdə yeni olan şəkilçi – müəyyən elm sahəsini bildirmək üçün müvafiq morfemin mövcudluğuna və öz növbəsində Azərbaycan dilinin lüğət tərkibinin zənginləşməsinə gətirib çıxarmışdır.

İngilis dilindəki neft terminlərinin sonunda peşə-sənət bildiren «-ist» sonluğu işlənərsə, Azərbaycan dilinə keçərkən «-ist» sonluğu atılır: paleontologist – paleontoloq.

Bir qrup alınma terminlər Azərbaycan dilinə yeni anlayışla əlaqədar daxil olmamışdır. Bu terminlər alındıqda dilimizdə həmin anlayışı ifadə edən terminlər artıq mövcud olmuşdur. Deməli, alınma termin yeni yaranan anlayış deyil, terminoloji sistemdə kifayət qədər uzun bir müddət mövcud olmuş anlayışın sinonim adı kimi dilə daxil olmuşdur. Bu dubletlər Azərbaycan dilinin terminoloji sistemində uzun müddət işlənməsinə baxmayaraq dil onlar arasında seçim prosesini başa çatdırmamışdır. Məs: crown block – kəlləçarx, kronblok.

N.Məmmədov dildə dublet terminlərin yaranmasının bir üsulunu da «latin və yunan mənşəli mono-, bi-, uni-, di-, tri- və s. elementlərin sözlərə artırılmasının nəticəsində olduğunu bildirir.¹

dewaxing termini Azərbaycan dilinə *de-* prefiksi vasitəsilə, yəni *deparafinizasiya* və söz birləşməsi vasitəsilə – *parafinini ayırma* şəklində tərcümə olunmuşdur. Eləcə də, *disassembling* termini dilimizə *demontaj* kimi tərcümə olunmuş, sonra isə Azərbaycan dilinin daxili qanunları əsasında bu terminə dublet olan *sökmə* termini yaranmışdır. Eyni qayda üzrə *outgassing* termininin kalka olunması nəticəsində *deqazasiya* və *qazsızlaşdırma* dubletləri yaranmışdır.

Bəzi terminlərin əvvəlcə alınma formaları Azərbaycan dilinə daxil olmuş və alınma termin əsasında terminyaratma üsullarından istifadə edilərək dilimizdə yeni terminlər yaradılmışdır: *maltha* – malta; qara qətranlı neft.

Neft terminologiyasında terminlərə verilən qısalıq tələbinə əsaslanaraq Azərbaycan dilində yaranmış terminlərə yox, onların alınma dubletlərinə üstünlük verilir. Çünki belə terminlərin yığcamlığı onların istifadəsini asanlaşdırır, onlar derivantlar yaratmaq imkanına və birmənəlikliyinə görə

¹ Məmmədov N. Terminologiyada sinonimlik və dubletlik məsələsi. Terminologiya məsələləri. Bakı, Elm, 1990, s.75.

də dominantdırlar.

İngilis və Azərbaycan dillərinin sait səslərini müqayisə etsək, onlar arasında böyük kəmiyyət fərqi olduğunu görürük. Belə ki, Azərbaycan ədəbi dilində 9 sait səs olduğu halda, ingilis dilində 20 sait səs var. İngilis saitlərinin monoftonq və diftonqlara bölündüyü məlumdur. Azərbaycan ədəbi dilində isə diftonqlar yoxdur. Bundan başqa, ingilis dilində fonem yaradan uzun və qısa monoftonqlar mövcuddur. Xatırladaq ki, bu hal Azərbaycan ədəbi dili üçün xarakterik deyil. Lakin alınma sözlərin fonetik assimilyasiyası prosesində əsasən fizioloji, məxrəc və s. xüsusiyyətlər deyil, mənbə və reseptor dillərdə mövcud səslərin oxşarlığı daha çox nəzərə alınır. Biz də bu mövqedən çıxış edərək müəyyən ingilis səslərinin Azərbaycan dilində hansı fonemlərlə mənimsənildiyinə nəzər salmışıq. Neft terminlərinin assimilyasiyası zamanı müəyyən bir saitin vurğulu və ya vurğusuz vəziyyətdə olduğu, necə tələffüz olunduğu nəzərə alınmayaraq üstünlük qrafik təsvirə verilmişdir.

İngilis dilindəki neft terminləri tərkibində işlənən «a» hərfi [e], [æ], [ɪ], [ɛə], [ə], [ɑ:] səsləri vasitəsilə tələffüz olunur. Bu səslər hamısı Azərbaycan dilində «a» hərfi vasitəsilə mənimsənilmişdir: perforator [ˈpɜːfɔreɪtə] perforator; anticline [æntɪklaɪn] antiklinal; drainage channel [dremɪdʒ] drenaj kanal; absorber [əbˈsɔːbə] absorber; vertical seismograph [ˈsaɪzməgrɑːf] vertikal seysmoqraf; areometer [ˌɛərɪˈomɪtə] areometr.

İngilis dilindən alınmış neft terminlərindəki «e» hərfi ilə qrafik ifadə olunmuş [e], [i:], [ə], [ɪ] səsləri Azərbaycan dilində «e» hərfi ilə mənimsənilmişdir: cementation [ˌsɪːmənˈteɪʃən] sementləmə; piezometric surface of an aquifer [pɪːəˈzomɪtrɪk] su horizontunun piezometrik səthi; petrography [pɪˈtrogrəfi] petroqrafiya.

Söz əvvəlində və ortasında işlənən [ɪ], [aɪ], [aɪə] səsləri «i» və yaxud «y» hərfi ilə qrafik ifadə olunmuşsa Azərbaycan dilində «i» hərfi vasitəsilə mənimsənilmişdir: gypseous marl [dʒɪpsɪəs] gipsli mergel; plicative dislocation [pləɪˈkeɪtɪv] plikativ dislokasiya; hydraulic pressure [haɪˈdrɔːlɪk] hidravlik təzyiq; pyrobitumen [ˌpaɪrəbɪˈtjumɪn] pirobitum; spiral bit [spəɪrəl] spiral balta.

«Spider» termini isə Azərbaycan dilinə keçərkən buradakı «i» hərfi oxunuşuna uyğun olaraq «ay» kimi mənimsənilmişdir. Azərbaycan dilindəki neft terminlərinin çox böyük hissəsinin yazı vasitəsilə alındığı məlumdur. Ona görə də terminlər mənimsənildikdən onların tələffüzü deyil, yazılışı əsas götürülmüşdür. Görünür ki, «spider» termini reseptor

dilə şifahi yolla keçdiyindən «spayder» formasında mənimsənilmişdir.

Bir qrup neft terminləri mövcuddur ki, ingilis dilində onların tərkibindəki «i» hərfi [i:] səsinə verir. Bu terminlərin Azərbaycan dilində mənimsənilməsi «i» hərfi vasitəsilə olmuşdur. Məs: benzine [ˈbenzi:n] benzin; naphthaline [ˈnæfθəli:n] naftalin; gasoline [ˈgæsəli:n] qazolin; kerosine [ˈkerəsi:n] kerosin.

Qeyd etmək lazımdır ki, bu qrupa daxil olan «kerosin», «naftalin» və «qazolin» terminləri ingilis dilində iki cür yazılır: a) «i» hərfi vasitəsilə: «kerosine», «naphthaline» «gasoline»; b) «e» hərfi vasitəsilə: «kerosene» «naphthalene», «gasolene».

Neft terminləri tərkibində işlənən «o» hərfi [ou], [o] və yaxud [ə] səs ilə tələffüz edildikdə Azərbaycan dilində «o» hərfi vasitəsilə mənimsənilmişdir: overshoot [əuvəʔot] overşot; anomaly [əˈnoməli] anomaliya.

İngilis dilindən alınmış neft terminlərinin tərkibindəki «u» hərfi Azərbaycan dilində «u» hərfi vasitəsilə mənimsənilmişdir. Məs: suspension system [səˈspenʃn] suspenziya sistemi; straight circulation [sɜ:kjuˈleɪʃn] düz sirkulyasiya.

İngilis dilindən alınan terminlərdə mənbə dildə həm uzun, həm də qısa saillə tələffüz olunan sözlər rus dilində oxşar olaraq eyni bir səslə alınır. Müasir Azərbaycan ədəbi dilində də saillər uzun və qısa saillərə bölünmədiyi üçün rus dilinə müvafiq olaraq eyni saillə mənimsənilir. Səs konvergeniyasına əsasən mənbə dildəki səsin həm uzun, həm də qısa variantı Azərbaycan dilində bir səslə mənimsənilir.

İngilis dilindəki neft terminləri tərkibində işlənən sait hərf birləşmələri və diftonqlar ingilis dilində necə tələffüz olunmasından asılı olmayaraq, Azərbaycan dilinə keçərkən yazılışına müvafiq olaraq mənimsənilmişdir.

İngilis samitlərinin çoxunun Azərbaycan dilində analoqu vardır.

İngilis dilində tədqiqata cəlb etdiyimiz neft terminlərinin tərkibində *b, d, f, k, l, t, v, r, m, n, p, z* hərfləri Azərbaycan dilində sadə substitusiyaya vasitəsilə *b, d, f, k, l, t, v, r, m, n, p, z* hərfləri vasitəsilə mənimsənilmişdir: colloidal clay [kəˈləidəl] koloidal gil; formation [fəˈmeɪʃn] formasiya; problematical remains [ˌprɒblɪˈmætɪkl] problematik qalıqlar; intrusive rock [inˈtruːsɪv] intruziv süxur.

[w] səsi «w» hərfi ilə qrafik ifadə olunur və «u» hərfi vasitəsilə mənimsənilmişdir: whipstock – uipstok.

Səs divergeniyasına əsasən mənbə dildə «h» hərfi ilə yazılan və oxunan terminlər Azərbaycan dilində iki cür mənimsənilmişdir: a) Azər-

baycan dilində mövcud olan «h» hərfi ilə: dehydrator – dehidrator. b) Vasitəçi rus dilinin təsiri altında «q» hərfi ilə. Bu terminlər Azərbaycan dilinə keçərkən mənbə və reseptor dildə eyni samitin mövcudluğu nəzərə alınmamış, gas holder [gæs houldə] qazqolder və gas exhauster [gæs ɪg'zɔ:stə] qaz eksqausteri terminləri vasitəçi rus dilinin təsiri altında Azərbaycan dilində də «q» hərfi vasitəsilə mənimsənilmişdir. Köhnə ədəbiyyatlarda qeyd olunan bu termin həmişə «qazqolder» kimi göstərilmişdir. 2001-ci ildə nəşr olunmuş Neftçixarına terminlərinin izahlı lüğətində isə «qazholder» yazılmışdır.

[s] səsi «s», «ss», «c» və «x» hərfi ilə qrafik ifadə olunduqda Azərbaycan dilinə keçərkən «s» hərfi ilə, bir qrup terminlərdə isə «z» hərfi ilə mənimsənilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, bu terminlərin əksəriyyətinin tərkibində ya «gas» sözü işlənir, ya da [s] səsi iki sait səs arasında işlənir: gas-oil contact [gæs] qaz-neft kontaktı; viscosimeter [vis'kosimətə] viskozimetr.

[dʒ] səsi «g» hərfi ilə qrafik ifadə olunduqda Azərbaycan dilində üç cür assimilyasiya olunmuşdur: «g» hərfi vasitəsilə: geoanticline [dʒi:ou'æntiklain] geoantiklinal; «q» hərfi vasitəsilə: geologist [dʒi'ɔlədʒɪst] geoloq; «j» hərfi vasitəsilə: plunger [plʌndʒə] plunjer.

İngilis dilindəki neft terminlərindəki [dʒ] səsi «j» hərfi ilə qrafik ifadə olunduqda Azərbaycan dilində müxtəlif cür mənimsənilmişdir; «c» hərfi vasitəsilə: jars [dʒɑ:s] cas. Bu termin Azərbaycan dilinə keçərkən vasitəçi dildə formalaşdığı fonetik tərkibdə deyil, mənbə dildəki səs tərkibinə görə alınmışdır. Həm ingilis, həm də Azərbaycan dillərində bu səs olduğu üçün «jars» termininin Azərbaycan dilinə rus dilində olduğu kimi «æcc» şəklində deyil, «cas» kimi keçməsi daha düzgündür. «j» hərfi vasitəsilə: injector [ɪn'dʒektə] injektor; «y» hərfi vasitəsilə: disjunctive dislocation [dis'dʒʌŋktɪv] dizyunktiv dislokasiya.

Neft terminlərinin tərkibindəki «x» hərfi iki cür mənimsənilmişdir; [ks] tələffüz olunduqda Azərbaycan dilində də «ks» hərf birləşməsi vasitəsilə: texture [ˈtɛkstʃə] tekstur; [gz] oxunduqda «kz» hərf birləşməsi vasitəsilə: exogenous rocks – ekzogenetik süxurlar.

«gas exhauster» termininin tərkibindəki «x» hərfi də [gz] tələffüz olunur. Buna baxmayaraq Azərbaycan dilinə keçərkən «ks» hərf birləşməsi vasitəsilə mənimsənilmişdir: gas exhauster [ɪg'zɔ:stə] qaz eksqausteri.

Araşdırdığımız terminlərdə [ð] səsinə rast gəlmədik. [ʒ] səsi isə

müəyyən birləşmələr daxilində işlənir ki, bu da Azərbaycan dilinə keçərkən öz şəkilçilərimiz vasitəsilə mənimsənilir.

İngilis dilində qoşa samitlə qrafik ifadə olunan neft terminlərinin Azərbaycan dilində mənimsənilməsində yekdillik yoxdur. Bəzi terminlər alınarkən mənbə dildə olduğu kimi qoşa samitlə mənimsənilmişdir.

Mənbə dildə qoşa samitlə qrafik ifadə olunmuş bəzi neft terminləri isə Azərbaycan dilinə keçərkən bir samit hərfə mənimsənilmişdir: *capillary migration* – kapilyar miqrasiya. M.Ş.Qasımovun fikrinə görə: «Rus dilində sonu eynicinsli qoşa samitlə yazılan iki və ya daha artıq həcayə malik terminlər Azərbaycan dilində bir samitlə yazılmalıdır».² Nəzərdən keçirdiyimiz bəzi terminlərin tərkibindəki qoşa samitlər isə söz ortasında işlənir. Bununla belə, Azərbaycan dilində bir samitlə mənimsənilmişdir.

Neft terminologiyasında işlənən alınma terminlər vasitəci rus dilinin təsiri nəticəsində tərcümə olunsada Azərbaycan dilinə yad olan, sırf vasitəci dilə xas olan heç bir xüsusiyyəti qəbul etməmişdir. Vasitəci dildə işlənən forma ilə reseptor dilin xüsusiyyətləri arasında uyğunsuzluq olduqda isə Azərbaycan dili bu terminləri kor-koranə mənimsəməmiş, mənbə ingilis dilində işlənən həmin terminə müraciət etmiş, termini birbaşa ingilis dilindən tərcümə etmişdir.

Dissertasiyanın «Neft terminlərinin struktur təhlili» adlanan II fəslində terminlərin tərkibindəki prefiks və suffikslərin tərcümə üsulları müəyyənləşdirilir. Tərcümə zamanı mürəkkəb söz və söz birləşməsi quruluşunda olan neft terminlərinin strukturunda baş verən dəyişikliklər nəzərdən keçirilir.

Azərbaycan dili neft terminologiyasının zənginləşmə üsullarından biri də digər dillərdə mövcud olan terminlərin tərcüməsi nəticəsində termin yaradıcılığıdır.

Dilimizdə tərcümə yolu ilə yaranan neft terminləri içərisində morfoloji kalkaətmə vasitəsilə əmələ gəlmiş terminlər xüsusi çəkiyə malikdir.

İngilis dilindəki neft terminləri dilimizə kalka olunarkən Azərbaycan ədəbi dilində morfoloji üsulla söz yaradıcılığında istifadə olunan bütün şəkilçilərdən istifadə olunur. Belə ki, tədqiqatda cəlb etdiyimiz neft terminlərinin yaradılması prosesində həm məhsuldar, həm də qeyri-məhsuldar şəkilçilərdən geniş istifadə olunmuşdur.

Azərbaycan ədəbi dilində morfoloji üsulla söz yaradıcılığında, ərəb-fars mənşəli *bi-*, *na-* prefikslərini nəzərə almasaq, əsasən suffikslərdən istifadə olunur. İngilis dilində neft terminlərinin yaradılması zamanı isə suffikslərlə yanaşı prefikslərdən də geniş istifadə olunmuşdur ki, bu da Azərbaycan dilinin aqqlütinativ, ingilis dilinin isə flektiv olması ilə izah olunur.

² Qasımov M.Ş. Azərbaycan dilinin terminologiyasının əsasları, Bakı, Elm, 1973, s.165.

İngilis dilindən alınan morfoloji yolla yaranmış terminləri araşdırarkən prefikslə düzəlmiş terminlərin dilimizdə müxtəlif üsullarla mənimsənilməsinin şahidi oluruq. Prefikslərin dilimizə kalka olunması zamanı əsasən prefikslərin mənbə dildən reseptor dila alınması və yaxud prefikslərin dilimizə müxtəlif şəkilçi və ya sözlərlə tərcümə olunması üsullarından istifadə olunmuşdur. Hətta bu terminlərdəki prefikslər bəzən sözləmə zamanı nəzərə alınmamışdır, yəni onlar kök sözlə birgə sadə tərkibli alınma söz kimi mənimsənilmişdir.

Məs: *re* – : repression – repressiya, laya olavə təzyiq etmə; *de* – : depolarization – depolyarizasiya.

Bəzi neft terminləri dilimizə keçərkən tərkibindəki prefikslər alınıb, kök sözlər isə müvafiq sözlə tərcümə olunmuşdur. Azərbaycan dilinin neft terminologiyasında bu üsulla mənimsənilmiş terminlərin əksəriyyəti «micro-», «aero-» sözdüzəltmə vahidlərinin iştirakı ilə yaranan terminlərdir: *aeroplane photography* – aerofotoqrafiya, *aerofotoşəkil*; *micrologging* – mikrokarotaj.

Haqqında danışdığımız prefikslərin beynəlxalq sözdüzəltmə vahidləri olduğunu nəzərə alsaq onların dilimizdə mənbə dildə olduğu kimi mənimsənilməsinə termin yaradıcılığı baxımından müsbət hal kimi qiymətləndirməliyik.

Azərbaycan dilinə kalka olunmuş üçüncü qrup neft terminlərindəki prefikslər dilimizə tərcümə olunmuş, sözün kökü isə alınmışdır. Bu zaman prefikslər adətən izahlı və ya müvafiq sözlə tərcümə olunmuşdur. Prefikslərin dilimizə sözlə tərcümə olunması Azərbaycan dilinin analitik sistemə malik olması ilə izah oluna bilər. Məs: «*non-*» – «*qeyri*»: *non-magnetic pipe* – qeyri maqnit boru; «*-mə*»: *non-condensed gas* – kondensə edilməmiş qaz; «*re-*» – «*təkrar*»: *recementing* – təkrar sementləmə.

«*out-*» morfeminin qarşılığı kimi isə başqa bir beynəlxalq alınma morfemdən istifadə olunmuşdur: *outgassing* – deqazasiya.

Dördüncü qrup terminlər kalka olunarkən reseptor dildə prefiks və kök söz ayrı-ayrılıqda tərcümə olunmuşdur. Burada da prefikslərin müxtəlif üsullarla, şəkilçilər və yaxud leksik vahidlərlə, bəzən isə izahlı tərcümə vasitəsilə mənimsənilməsinin şahidi oluruq. Məs: «*non-*»: 1) «*-sız*¹»: *non-pressure method of drilling* – təzyiqsiz qazıma; 2) «*-mə*²»: *nongraded sediments* – ayrılmamış çöküntülər; «*re-*» – «*təkrar*»: *redrilling* – təkrar qazıma; «*inter-*» – «*ara*»: *interbeds* – ara layıqlar; «*de-*» – «*-sız*³»: *dewatering* – susuzlaşma; «*under-*» – «*alt*»: *underlayer* – altdayatan təbəqə.

Morfoloji kalkactmə nəticəsində yaranan neft terminlərinin bir qismi də suffiksli sözlərin tərcüməsi nəticəsində yaranmış terminlərdir.

İngilis dilindəki neft terminləri tərkibində işlənən suffikslər Azərbaycan dilinə dilimiz üçün alınma olan şəkilçi vasitəsilə tərcümə olunmuş,

sözün kökü isə alınmışdır. Məs: «-sion» – «-ziya»: intrusion – intruziya; «-ing» – «-siya»: perforating – perforasiya.

Bir qrup terminlər də vardır ki, bu terminlərin kökü alınır, terminin tərkibində işlənən suffiks isə Azərbaycan dilinin özünə məxsus şəkilçilər vasitəsilə tərcümə olunur; «-ing» - «-ləmə²»: cementing – sementləmə.

İngilis dilində neft terminlərinin tərkibindəki «-fication», «-ization», «-isation», «-ation» suffiksləri Azərbaycan dilinə müvafiq olaraq «-yalaşma», «-laşma», «-ləşmə» şəkilçiləri vasitəsilə tərcümə olunmuşdur: emulsification – emulsiyalaşma; dolomitisation – dolomitləşmə.

Kalka olunmuş neft terminlərinin bir hissəsini də mürəkkəb söz şəklində olan terminlər təşkil edir. Tədqiqata cəlb etdiyimiz mürəkkəb terminlərin çox az bir hissəsi Azərbaycan dilinə mürəkkəb söz formasında tərcümə olunmuşdur: irestone – buynuzdaş (horiblend); draughtgauge – dartışölçən.

İngilis dilində mürəkkəb sözdən təşkil olunmuş termin Azərbaycan dilinə əksər hallarda söz birləşməsi şəklində tərcümə olunmuşdur. Strukturuna görə belə söz birləşmələri Azərbaycan dilində müxtəlif olur;

- a) I növ təyini söz birləşməsi quruluşunda olanlar: quicklime – sön-məmiş əhəng; daywater – yerüstü su.
- b) II növ təyini söz birləşməsi quruluşunda olanlar: roughneck – buruq fəhləsi.
- c) III növ təyini söz birləşməsi quruluşunda olanlar: steamescape – buxarın çıxışı, sızması.

İngilis dilində mürəkkəb söz formasında olan bəzi terminlər isə Azərbaycan dilinə sadə söz kimi tərcümə olunmuşdur: paddock – kvadrat (dördkünc şurf).

İngilis dilində mürəkkəb söz şəklində olan neft terminlərinin böyük bir qismi isə Azərbaycan dilinə izahlı şəkildə tərcümə olunmuşdur: jackshaft – qazma aralıq bucurqadının valı.

Kalkaolunmuş neft terminlərinin bir növü də quruluşuna görə söz birləşməsi formasında olanlardır. Araşdırmalar termin yaradıcılığında struktur kalkaları arasında ən geniş istifadə olunan növün söz birləşmələri olduğunu deməyə əsas verir. Belə terminləri araşdırarkən neft terminləri içərisində struktur yarımalkalarına daha çox rast gəlik. Azərbaycan dilinin neft terminologiyasında mövcud olan yarımalkalar söz birləşməsinin hansı komponentinin kalka olunmasına görə iki qrupa bölünür:

- a) birinci komponenti alınmış, ikinci komponenti Azərbaycan dilinə müvafiq söz vasitəsilə tərcümə olunanlar;
- b) birinci komponenti Azərbaycan dilinə müvafiq söz vasitəsilə tərcümə olunub, ikinci komponenti alınanlar.

Bir qrup neft terminlərində söz birləşməsinin I komponenti alınır, II komponent Azərbaycan dilinə müvafiq sözlə tərcümə olunur. Terminlərin

I komponenti alınarkən ona heç bir şəkilçi əlavə olunmur. Belə terminlərin bir qismi strukturuna görə I növ təyini söz birləşməsinə uyğun olur. Məs: jar socket – cas tutan.

Bu qrupa daxil olan terminlərin bir qismi isə II növ təyini söz birləşməsi strukturunda olur: gas permability – qaz keçiriciliyi.

Bir qrup neft terminləri isə strukturuna görə III növ təyini söz birləşməsi formasında olur: structural crest – strukturun tağ hissəsi.

Söz birləşməsinin II komponenti Azərbaycan dilinə tərcümə olunur. I komponent ingilis dilində adlıq halda söz şəklindədir, yəni terminin yaradılması zamanı heç bir suffiksdən istifadə olunmamışdır. Azərbaycan dilinə tərcümə olunarkən isə alınma sözə «-iv» suffiksi əlavə olunaraq mənimsənilmişdir: reverse gear – reversiv intiqal.

Bir qrup terminlərdə isə I komponent alınaraq sonuna rus dilinin qadın cinsi şəkilçisi əlavə olunmaqla mənimsənilmişdir: american pump – «amerikanka» jelonkası.

Bir qrup neft terminləri də vardır ki, I komponent ingilis dilində adlıq halda olduğu halda Azərbaycan dilində müxtəlif hallarda mənimsənilmişdir; təsirlik halında: gas conservation – qazı saxlama (layda); yerlik halında: piston friction – pistonda sürtünmə; I komponentə *-la²* şəkilçisi əlavə olunmaqla: gas lift method of producing – qazliftlə istismar üsulu; I komponentə «-üçün» sözü artırılması ilə: piston packing – piston üçün kipgəc; I komponentə «-şəkilli» sözü əlavə olunmaqla: columnar structure – sütunşəkilli struktur; I komponentə «-ölçən» sözü əlavə olunmaqla: gas man – qazölçən fəhlə.

I komponenti alınma söz olan bir qrup terminlər də vardır ki, ingilis dilindən tərcümə olunarkən I komponent ingilis dilindən alınaraq sonuna Azərbaycan dilinin sözdüzəldici şəkilçilərindən biri əlavə olunur. Məs: «-layan»: drainage basin – drenajlayan hövzə; «-lanan»: drainage area – drenajlanan sahə; «-li⁴»: disc bit – diskli balta; «-lama²»: cement plug – sementləmə tıxacı.

İngilis dilindən kalka olunmuş bir qrup terminlər də vardır ki, onların son şəkilçiləri tərcümə zamanı atılmış, Azərbaycan dilində terminin tərkibində yalnız sözün kökü saxlanılmışdır. Belə terminlər də Azərbaycan dilində strukturuna görə müxtəlif olur:

a) I növ təyini söz birləşməsi quruluşunda. Məs: «-al»: identical strata – identik laylar; «-y»: capillary migration – kapilyar miqrasiya.

b) II növ təyini söz birləşməsi quruluşunda. Məs: «-ic»: dolomitic cement – dolomit sementi; «-ous»: spontaneous polarization – spontan polyarizasiyası.

c) III növ təyini söz birləşməsi quruluşunda. Məs: «-ary»: oil

elementary composition – neftin element tərkibi; «-al» : seismic methods of geophysical exploration – geofizik kəşfiyyatın seysmik üsulu.

İngilis dilində I komponenti bu və ya digər suffiksle işlənən terminlərin bir qismi Azərbaycan dilinə tərcümə olunarkən sözün kökü saxlanmış, suffiks isə Azərbaycan dilinin söz yaradıcılığında işlənən müvafiq şəkilçi ilə əvəz olunmuşdur. Bu terminlərin bəzisinin tərcüməsi zamanı isə rus dilindən və yaxud rus dili vasitəsilə digər dillərdən alınmış şəkilçilərdən istifadə olunmuşdur.

I növ təyini söz birləşməsi formasında olanlar. Məs: «-ic» - «-lənmiş»: dolomitic limestone – dolomitləşmiş əhəngdaşı; «-ous» - «-li¹»: bituminous rock – bitümlü süxurlar; «-ous» - «-al»: subaqueous springs – subakval mənbə; «-y» - «-sion»: rotary pump – rotasion nasos; «-less» - «-siz²»: pistonless pump – pistonsuz nasos; «-tion», «-sion» - «iv»: main production horizon – əsas produktiv horizont; repulsion starting induction motor – kollektorlu repulsiv buraxışlı induksiya; «-tional» - «-siyalı»: sectional bailer – seksiyalı jelonka; «-ed» - «edilmiş»: absorbed gas – absorbsiya edilmiş qaz; «-ed» - «-lənmiş»: closely cemented sandstone – möhkəm sementlənmiş qumdaşı.

II növ təyini söz birləşməsi formasında olanlar. Məs: «-ity» - «-siya»: gravity water – qravitasiya suyu; «-al» - «-li¹»: electrical centrifugal bottom pump – elektrikli dalma nasoslari; «-ing» - «-lənmə»: cementing jobs – sementləmə işləri; «-ing» - «-siya»: ventilating shaft – ventilyasiya şaxtı.

III növ təyini söz birləşməsi formasında olanlar. Məs: «-sion» - «-siya»: salinity of waterphase in petroleum emulsion – neft emulsiyasında su fazasının duzluluğu; «-tion» - «-siya»: correlation of strata-layların korrelyasiyası.

Bir qrup söz birləşmələrinə nəzər saldıqda görürük ki, neft terminləri tərkibindəki söz birləşməsinin I komponenti tərcümə olunmuşdur, II komponent alınma sözdür. Belə birləşmələrin komponentləri heç bir şəkilçi qəbul etmir. Bu terminlər Azərbaycan dilində strukturuna görə müxtəlif olur:

a) I növ təyini söz birləşməsi strukturunda: bottom hole packer – quyu dibi pakker; b) II növ təyini söz birləşməsi strukturunda: key well system – vurucu quyular sistemi.

Bir qrup terminlərin I komponenti Azərbaycan dilində -li, -li, -lu, -lü şəkilçisi qəbul edir. İngilis dilində də həmin terminlərin I komponentində müvafiq olaraq təyin şəkilçiləri iştirak edir: bedded structure – təbəqəli struktur; argillaceous cement – gilli sement.

Kalka olarkən I komponenti tərcümə olunub, II komponenti alınan bir qrup terminlər də vardır ki, ingilis dilində I komponent Participle I formasındadır və müvafiq olaraq Azərbaycan dilinə indiki zaman feli sifəti vasitəsilə tərcümə olunmuşdur. Məs: circulating overshot – yuyan overşot.

Terminlərin I komponentindəki söz ingilis dilində Participle II formasın-

da olarsa, Azərbaycan dilinə də müvafiq olaraq keçmiş zaman feli sifəti vasitəsilə tərcümə olunmuşdur. Məs: intensified drainage – gücləndirilmiş drenaj.

Bir qrup terminlər ingilis dilində Participle II-da işlənməsinə baxmayaraq Azərbaycan dilinə tərcümə olunarkən indiki zaman feli sifət şəkilçisi qəbul etmişdir: injected gas – laya vurulan qaz.

Söz birləşməsi şəklində olan bir qrup terminlər Azərbaycan dilinə mürəkkəb söz kimi, yəni təxmini kalkaetmə vasitəsilə tərcümə olunmuşdur. Məs: rock drill – baltabaşı.

İngilis dilində söz birləşməsi olub Azərbaycan dilinə mürəkkəb söz kimi tərcümə olunan terminlərin bəziləri dilimizə digər dillərdən alınmış sözlər vasitəsilə tərcümə olunmuşdur. Bu terminlər Azərbaycan dilinə tərcümə olunarkən əsasən onların rus dilində işlənən variantları alınmışdır: time study – xronometraj.

«*Borufiting*» termininin I komponenti olan «casing» sözü Azərbaycan dilinə tərcümə olunmuş, II komponent isə ingilis dilində işlənən fonetik formada alınmışdır: casing fitting – borufiting.

Eləcə də «*opposed piston*» terminində söz birləşməsinin I komponenti Azərbaycan dilinə «*əks*» sözü vasitəsilə tərcümə olunmuş, II komponent isə alınmışdır. Terminin ingilis dilində söz birləşməsi şəklində olmasına baxmayaraq, Azərbaycan dilinə tərcümə zamanı «*əks*» və «*piston*» sözləri yanaşma əlaqəsi vasitəsilə birləşərək mürəkkəb söz əmələ gətirmişlər: *əkspiston*.

İngilis dilində neft termini tərkibində «*electric*» və yaxud «*electrical*» sözü olan söz birləşməsindən təşkil olunmuşsa, belə terminlər Azərbaycan dilinə tərcümə olunarkən «*elektro-*» beynəlxalq termin elementindən istifadə olunmuş, söz birləşməsinin II komponenti isə dilimizdə mövcud olan müvafiq sözlə tərcümə olunaraq «*elektro-*» morfemi ilə birləşmiş və mürəkkəb söz quruluşunda termin əmələ gətirmişdir:

electrical prospecting – elektrokəşfiyyat.

Qeyd edək ki, «*electrosivel*» termini ingilis dilində mürəkkəb sözdür və I komponent kimi «*electro-*» morfemindən istifadə olunmuşdur. Azərbaycan dilinə tərcümə olunarkən isə söz birləşməsi vasitəsilə verilmiş və «*electro-*» morfemi dilimizə «*elektrik*» sözü vasitəsilə tərcümə olunmuşdur: *elektrik fırlanğıcı*.

Söz birləşməsi quruluşunda olan neft terminlərinin bir qismini də famil terminlər təşkil edir.

İngilis dilindən tərcümə olunmuş famil terminlərin əksər hissəsində familiyalar saxlanılmış, terminin II komponenti Azərbaycan dilinə tərcümə olunmuşdur. Məs: bit Reed roller – diyircəkli Rid baltası.

Bəzi hallarda isə ingilis dilində famil terminlə ifadə olunmuş bir qrup terminlər Azərbaycan dilinə söz birləşməsi şəklində olan terminlə tərcümə

olunmuşdur: Mother Hubbard drilling bit – kanat qazıma baltası.

Yuxarıda göstərilən misallardan aydın görmək olar ki, Azərbaycan dili neft terminologiyasında işlədilən famil terminlərin əksəriyyəti II növ təyini söz birləşməsi quruluşundadır.

«Nəticə»də tədqiqatın əsas nəticələri ümumiləşdirilir.

Dissertasiyanın əsas məzmunu aşağıdakı tezis və məqalələrdə əksini tapmışdır:

1. Terminlərdə monosemantizm. Məqalələr toplusu, №5 (humanitar elm sahələri üzrə), Bakı, 2000, s.47-50.
2. Vasitəli alınma neft terminlərinin Azərbaycan dilinə assimilyasiya üsulları. Milli müstəqilliyimiz, milli dövlətçiliyimiz, milli dilimiz (Respublika elmi-praktik konfransının materialları), Bakı, 2001, s.36-37.
3. Dublet neft terminlərinin yaranmasında alınma sözlərin rolu. Elmi xəbərlər, VII toplu, Bakı, 2001, s.10-13.
4. Azərbaycan dilinə vasitəçi dildən keçən neft terminləri. Elmi-mədəni tərəqqi və qadın mövzusunda həsr olunmuş elmi konfransın materialları, Bakı, 2003, s.88-91.
5. Prefiksli neft terminlərinin Azərbaycan dilinə tərcüməsi. Filologiya məsələləri, №3, Bakı, 2003, s.172-177.
6. Söz birləşməsi quruluşunda olan neft terminlərinin tərcümə xüsusiyyətləri haqqında. Humanitar elmlərin öyrənilməsinin aktual problemləri, №4, Bakı, 2004, s.31-34.
7. Suffiksli neft terminlərinin Azərbaycan dilinə tərcüməsi. Filologiya məsələləri, №4, Bakı, 2004, s.343-352.
8. Tərcümə olunmuş neft terminlərində struktur fərqləri. Filologiya məsələlərinə dair tematik toplu. №1-2 (30-31). Bakı, 2005, s.69-73.
9. Quruluşca mürəkkəb neft terminlərinin Azərbaycan dilinə tərcüməsi. Tərcümə və transmilli proseslər (beynəlxalq konfransın materialları), Bakı, 2005, s.156-159.
10. İngilis dilində qoşa samitlə yazılan neft terminlərinin Azərbaycan dilində mənimsənilməsi yolları. Müasir dilçiliyin problemləri (beynəlxalq elmi konfransın materialları), Bakı, 2005, s.284-285.
11. İngilis dilindən tərcümə olunmuş söz birləşməsi quruluşlu neft terminlərində suffikslərin mənimsənilməsi yolları. Elmi axtarışlar, XIV toplu. Bakı, 2005, s.129-135.
12. İngilis dilindən alınmış neft terminlərində samit hərf birləşmələrinin mənimsənilməsi yolları. Elmi əsərlər, №1, Bakı, 2006, s.111-114.

Əliyev

S.G.Gaziyeva

**Linguistic analysis of oil terms in English and Azerbaijani,
and the role of translation in their formation**

S U M M A R Y

The dissertation is devoted to the study on the role of translation in the formation of oil terms in Azerbaijani. Oil terms of English and Azerbaijani are subjected to linguistic analysis. It consists of an introduction, two chapters, conclusion and bibliography.

The introduction deals with the actuality, aim, tasks, novelty, theoretical and practical significance, methodology and sources of investigation, role of borrowings in the formation of oil terms.

The first chapter titled «The process of formation of oil terms in Azerbaijani and the role of translation in this process» studies the phonetic changes in oil terms borrowed from English. Assimilation of monophthongs, diphthongs, consonants and letter combinations in Azerbaijani are determined. The role of translation in the formation of synonymous terms are also analysed there.

The ways of translation of oil terms with prefixes and suffixes are dealt in the second chapter titled «Structural analysis of oil terms». Structural differences of oil terms consisting of compound words and word combinations are subjected to a detailed analysis.

The main results of the research are generalized in the conclusion.

Əlyazması hüququnda

QAZIYEVA SEVİL QURBAN QIZI

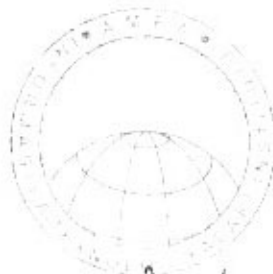
**İNGİLİS VƏ AZƏRBAYCAN DİLLƏRİNDƏ NEFT
TERMİNLERİNİN LİNGVİSTİK TƏHLİLİ,
ONLARIN FORMALAŞMASINDA
TƏRCÜMƏNİN ROLU**

10.02.20 – müqayisəli-tarixi və müqayisəli-tipoloji dilçilik

Filologiya elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almaq
üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın

AVTOREFERATI

BAKİ – 2006

27/06/06